

Davidsons trefot och skepticisimen

AV HANS TEKE (FILOSOFISK TIDSKRIFT NR. 2 2007)

1. INLEDNING

Anledningen till att Descartes har fått epitetet ”den moderna filosofins fader” är att han startade, eller i varje fall aktualiserade, diskussionen om vad som är möjligt att veta. Med sitt konstaterande, att det enda absolut säkra var att han själv existerade som tänkande varelse, anlade han ett subjektivistiskt perspektiv på vår kunskap, som sedan förvaltades av Locke, Berkeley och Hume, vilka hävdade att allt vi tror oss veta måste återgå på sinneserfarenheten. Vad Kant sedan konstaterade var, att vi inte kan ha kunskap om den *oberoende* verkligheten, utan endast om världen som den ter sig för oss då vi underkastat den våra kunskapsformer.

Donald Davidson (1917-2003) förespråkade en annan utgångspunkt: Istället för att anlägga ett ensidigt subjektivt perspektiv på vår kunskap ska vi förstå den som ett såväl objektivt som intersubjektivt och subjektivt fenomen. I sin uppsats ”Tre slags kunskap” konstaterar han att han besitter tre slags kunskap: den om innehållet i det egna medvetandet, den om yttervärldens beskaffenhet samt den om innehållet i andras medvetanden.

Det vanliga sättet att relatera dessa kunskapslag till varandra är att utgå från kunskapen om det egna medvetandet som den enda ovedersägliga, och ur denna försöka härleda kunskapen om yttervärlden, ur vilken man i sin tur söker härleda kunskapen om andras medvetanden. Detta resulterar i två filosofiska problem, nämligen hur man på basis av innehållet i det egna medvetandet kan sluta sig till existensen av en yttervärld, samt hur man utifrån observationer av andra varelsers beteenden kan sluta sig till att dessa – i likhet med en själv – har ett medvetande, dvs. en upplevelsevärld.

Dessa problem är, enligt Davidson, inga skenproblem utan logiska resultat av två felaktiga antaganden: att kunskapen om andras medvetanden strängt taget kan reduceras till kunskapen om yttervärlden, samt att denna i sin tur strängt taget kan reduceras till kunskapen om det egna medvetandet. Istället är det så, menar han, att de tre kunskapslagen betingar varandra ömsesidigt så att *inget* av de tre skulle vara möjligt utan de båda andra. Inser vi detta från början, kommer skepticisimen i fråga om yttervärlden respektive andras medvetanden aldrig att uppkomma.

De tre kunskapslagen bildar en trefot: om ett ben avlägsnas står inget kvar.¹

2. VAD ÄR DET DAVIDSON VILL SÄGA?

Som jag tolkar Davidson menar han att de tre kunskapslagen betingar varandra i den bemärkelsen, att om man vet att man själv har ett medvetandeinnehåll – och det gör man – så vet man också att yttervärlden existerar och att andra varelser har ett medvetandeinnehåll.

¹Davidson 2000, s. 156.

(Vad det egna respektive andras medvetanden innehåller och *hur* yttervärlden är beskaffad vet vi i stor utsträckning också, men det är inte denna kunskap som betingningen avser.)

Hur argumenterar han då för detta? Att veta något är som bekant att ha en trosuppfattning som är sann. Men för att kunna ha en trosuppfattning så måste man, enligt Davidson, ha en föreställning om det *sakförhållande* som man tror något om. Man måste således vara medveten om att det finns en *objektiv sanning* som kan stämma överens med eller skilja sig från vad man tror är fallet, och därmed också om att trosuppfattningen skulle kunna vara falsk.

Men denna förmåga är något som endast kan tillkomma en tänkande, dvs. reflekterande varelse. Endast en sådan varelse kan ha den medvetenhet om skillnaden mellan sig själv som subjekt och omvärlden som objekt, som krävs för att kunna förstå att det kan förhålla sig på något annat sätt än vad den tror. Och det är här som språket kommer in i bilden. Davidson menar att endast varelser som tillägnat sig ett språk (dvs. ett system av ord och satser med fasta betydelser) kan ha det tänkande som utbildandet av en trosuppfattning kräver.

Men vilka är då förutsättningarna för att man ska kunna äga ett språk? Davidson hävdar att språktillägnet med nödvändighet är något som sker i interaktionen mellan olika medvetanden. Här stöder han sig på Wittgenstein som, enligt ett sätt att tolka hans privatspråksargument,² argumenterade mot möjligheten till privata språk:

Enligt Wittgenstein måste all språklig aktivitet utövas mot bakgrund av korrekthetskriterier. Ord och satser kan inte ha ett särskiljande innehåll med mindre än att det finns ett riktigt och ett felaktigt sätt att använda dem på. När man lär sig dessa korrekthetskriterier (vilket t.ex. yttrar sig i att man inte säger "här svärmor nu" och pekar på en hund) lär man sig också att det finns en måttstock som talar om huruvida man använder språket rätt eller fel.

Men detta innebär i sin tur att man endast kan behärska ett språk i den mån man är medlem av en språklig gemenskap. Endast genom att interagera med andra språkanvändare kan man lära sig skillnaden mellan det som, enligt den språkliga koden, är och inte är en korrekt användning av orden och satserna. Ett språk kan därmed endast existera som en intersubjektiv företeelse och inte som en privat aktivitet hos ett isolerat subjekt.

Att man således har ett språk, ett tänkande, en objektivitetsföreställning och trosuppfattningar – allt detta visar, enligt Davidson, att man ingår i en gemenskap av medvetanden lokaliserade till en naturlig värld. Det intersubjektiva och det objektiva är förutsättningen för det subjektiva, och därför kan man inte ge en korrekt redogörelse för vår kunskap (eller för verkligheten) utan att ta alla tre kunskapslagen i beaktande.

Låt oss nu rekapitulera den tes (T) som Davidson – enligt min tolkning – driver, samt den argumentation (A) som han använder för att leda den i bevis.

²Detta återfinns i sin helhet i *Filosofiska undersökningar*, § 243 och framåt.

T: De skeptiska tvivlen i fråga om existensen av yttervärlden och andras medvetanden är grundlösa, ty om man vet att man själv har ett medvetande så vet man också att andra har det och att den yttervärld existerar, av vilken dessa är en del.

A: För att kunna ha någon kunskap alls, ens om existensen av det egna medvetandet, måste man ha en föreställning om objektiv sanning. Men en sådan är endast möjlig om man har ett tänkande, vilket man dock endast kan ha om man tillägnat sig ett språk. Språktillägnelse är emellertid endast möjligt genom interaktion med andra medvetanden, vilket i sin tur endast är möjligt om andra medvetanden existerar, liksom den yttervärld av vilken dessa är en del.

3. HÅLLER ARGUMENTATIONEN?

När jag nu ska diskutera hållbarheten i den argumentation som jag formulerat, väljer jag att göra det genom att dela upp den i fem argument (A1-A5) som bildar en kedja och som vart och ett utgör ett påstående att ta ställning till. Uppdelningen är medvetet förenklad: vad jag här intresserar mig för är de kopplingar i form av nödvändiga villkor, som börjar i existensen av det egna medvetandet och slutar i existensen av yttervärlden och andras medvetanden.

A1: Kunskap, ens om existensen av det egna medvetandet, är endast möjlig om man har en föreställning om objektiv sanning (som kan skilja sig från vad man subjektivt tror).

Vad Davidson tycks mena när han talar om kunskap, är (sanna) trosuppfattningar som är mer eller mindre medvetna, av formen *jag tror att / jag vet att / det är så att P*. Att *dessa* kräver en objektivitetsföreställning har jag inget att invända mot, ty om man gör ett sådant uttalande är man uppenbarligen medveten om att icke-P *skulle kunna* vara fallet, annars skulle P inte ha någon innebörd.

Det är emellertid uppenbart, att begreppet kunskap i och med detta begränsas till att vara något som i stort sett endast en människa kan ha – en begränsning som jag inte riktigt ser poängen med. Kan inte kunskap lika väl vara t.ex. kattens (icke-språkliga) kännedom om var matskålen står? Och om så är fallet kan jag inte se varför kunskapen om det egna medvetandet skulle kräva någon föreställning om en objektiv sanning.

A2: En föreställning om en objektiv sanning är endast möjligt att ha om man har ett tänkande, dvs. förmågan att reflektera.

Antagandet verkar väl rimligt, då detta att konstatera för sig själv ”jag tror att P” väl inte kan vara något annat än en tanke. Jag håller således med Davidson om att endast en tänkande varelse kan vara medveten om skillnaden mellan det subjektivt trodda och det objektivt sanna, och att därmed om att den hyser trosuppfattningar som kan komma att falsifieras. Men här skulle jag vilja göra en reflektion: beror inte detta på att man, i och med tänkandet, blir medveten om den subjektiva *tron* snarare än om den objektiva sanningen?

Jag frågar mig vad det är som händer när ett spädbarn börjar utvecklas till en medvetet tänkande människa eller (som Peter Singer skulle uttrycka det) en person. Utifrån mina lekmanakunskaper svarar jag, att det lär sig att skilja mellan sig självt och omvärlden (där första steget är att skilja mellan sig själv och modern). Men vad jag skulle säga att barnet upptäcker, är inte omvärlden som oberoende objekt utan sig självt som kunskapande *subjekt*. Det blir alltmer medvetet om att den *tolkar* omvärlden, att det kan *påverka* omvärlden, att det utgör en *egen* kraft – och i bästa fall växer det upp till en människa med självinsikt. Går vi till filosofin så är det den naiva realismen som är den oreflekterade ståndpunkten, medan reflektionen gör oss alltmer kritiska, och t.o.m. kan få oss att börja ifrågasätta existensen av en objektiv verklighet.

Jag håller således med Davidson om att en föreställning om en objektiv sanning, som står i kontrast till den subjektiva tron, förutsätter tänkande. Däremot håller jag inte med honom *om* han menar, att vad tänkandet utvecklar är medvetenheten om det objektiva.

A3: Ett tänkande är endast möjligt att ha om man tillägnat sig ett språk.

Här ställer jag mig frågande till huruvida en människa – låt oss kalla honom Enok – som vuxit upp i avskildhet och aldrig kommit i kontakt med något (mänskligt) språk, i och med detta skulle bli så handikappad att han inte ens kunde föra ett inre resonemang gällande praktiska göromål. *Om* han skulle bli det, vore det ett stöd för A3. Om han *inte* skulle bli det, är det ändå möjligt att försvara A3 genom att säga, att Enok i så fall måste ha uppfunnit ett *eget* språk med hjälp av vilket han resonerar. Eller också skulle man kunna hävda, att Enoks resonemang är för enkelt och basalt för att kunna räknas som tänkande, och *därför* inte bevisar någonting.

Om detta med tänkande begränsas till att gälla mer abstrakta tankeoperationer, t.ex. utformandet av teorier, ifrågasätter jag inte att språket behövs (inte minst eftersom det som då utformas är språkligt till sin natur). Om det däremot gäller tänkande i en mer basal mening, väljer jag att förhålla mig neutral

A4: Ett språk är endast möjligt att ha tillägnat sig om man har interagerat med andra medvetanden.

Här stöder sig Davidson som sagt på Wittgensteins privatspråksargument, som dock kan tolkas på olika sätt. Enligt artikeln i *Filosofilexikonet* säger Wittgenstein att ett språk måste bestå av regler, och att vad som förbinder en regel med enskilda tillämpningar är en *praxis*, ”en praktik inom vilken man i enskilda fall tillämpar denna formulering, eller andra av samma slag, på ett visst sätt”. Så långt är det klart. Men den punkt där argumentets uttolkare skiljer sig åt är huruvida *praxis* betyder *social praxis*, eller om också en isolerad person kan följa dessa regler.³

³ Lübecke s. 447.

Davidson gör uppenbarligen den förstnämnda tolkningen, men vore jag Wittgensteinforskare skulle jag förmodligen i välvillighetens namn göra den sistnämnda. Ty jag kan inte rimligen se, varför ett språk med korrekthetskriterier nödvändigt behöver vara ett resultat av interaktion. Om vi återgår till Enok: borde inte han kunna liva upp sin ensamhet en smula, genom att utveckla ett symbolsystem där vissa ljud, tecken eller gester kopplades samman med vissa företeelser i världen, på ett bestämt och regelbundet sätt? Och borde inte detta i så fall kunna räknas som ett språk, låt vara ett enkelt och primitivt sådant? Av de fyra argument som jag hittills gått igenom, är A4 det som jag finner svårast att på något sätt instämma i.

A5: Att ha interagerat med andra medvetanden är endast möjligt om dessa existerar, liksom den yttvärld av vilken dessa är en del.

Detta argument är den sista länken i kedjan och den i särklass viktigaste, ty den utgör kopplingen mellan (den upplevda) interaktionen med en omvärld, och denna omvärlds subjektberoende existens.

Argumentet ligger implicit i Davidsons resonemang om kunskapens förutsättningar, men han låtsas inte om att det finns och behöver underbyggas, och jag förstår honom. Ty argumentet är svårt att ge en adekvat underbyggnad – jag frågar mig hur man eventuellt skulle kunna åstadkomma en sådan. För det första får man inte *förutsätta* vad som ska bevisas, utan måste utgå från det i sammanhanget odiskutabla, nämligen att man har en *upplevelse* av interaktion med en omvärld. Därefter måste man kunna peka på naturen eller karaktären hos denna upplevelse, och hävda att den inte kunde vara vad den är, om den inte vore en produkt av åtminstone *någon* faktor utanför en själv. Vill man dessutom hävda att denna faktor till strukturen är (mer eller mindre) lik det som man upplever, måste man kunna ge argument även för detta.

Att man på detta sätt kan åstadkomma en icke-cirkulär motivering anser jag vara väsentligt, för att inte säga absolut avgörande. Ty annars får kunskapen om yttvärlden och andras medvetanden som *av det egna medvetandet oberoende existerande entiteter* inget som helst stöd, utan man står där med en kunskap om någonting som lika gärna kan vara rena upplevelseobjekt, som drömmar eller hallucinationer.

Davidson gör emellertid inga ansatser till detta, och som jag ser det resulterar argumentationen därför inte i något bevis utan i ett frågetecken. Om argumentkedjan inte har brustit tidigare, brister den vid A5, eftersom han inte underbygger det argument som verkligen behöver underbyggas eller – om man så vill – därför att argumentet helt enkelt saknas.

4. DAVIDSONS UPPSATS SOM ANTI-SKEPTISKT ARGUMENT

Enligt filosofen Thomas D. Perry finns det fyra stadier av reflektion, på vilka man kan befina sig när man bemöter en skeptiker. På *första* stadiet avfärdar man helt enkelt det som skeptikern säger, eftersom man tydligt ser att något är fel i resonemanget, även om man inte på rak arm kan säga vad. Ett uttryck för detta stadium skulle kunna vara att säga till

skeptikern: "Du är helt fel ute".⁴ På *andra* stadiet försöker man förklara hur vi faktiskt vet det som skeptikern försöker visa att vi inte vet: man tar tag i det problem som skeptikern ställer upp och försöker lösa det. Ett uttryck för detta stadium skulle kunna vara: "Din utgångspunkt är rätt men du resonerar fel."

På något av dessa två stadier tycker jag inte att Davidson bemöter skeptikern. Ty Davidson förnekar inte, att med en traditionellt subjektivistisk utgångspunkt i fråga om vår kunskap – som går ut på att kunskapen om det egna medvetandet är den grundläggande – blir skepticismen ett ofrånkomligt resultat; han gör inga anspråk på att kunna lösa problemen när de en gång har uppkommit.

Nästa stadium som Perry talar om är det *tredje*, där man hamnar om man inte lyckas motbevisa skeptikern på stadium nummer två. Där försöker man visa att skeptikerns resonemang vilar på någon sorts sammanblandning eller tankefel, och att problemet skulle försvinna om bara detta upptäcktes och reddes ut. Ett uttryck för detta stadium skulle kunna vara: "Du resonerar visserligen rätt men utifrån en felaktig utgångspunkt."

Lyckas man inte heller med att bevisa *detta* hamnar man på det *fjärde* stadiet, där man tvingas erkänna att det ligger något i det skeptikern säger, och att man därför får se över sina uppfattningar och eventuellt göra en revidering. Ett uttryck för detta stadium skulle kunna vara: "Du har rätt, kanske vet jag inte det jag trodde att jag visste, vilket jag får ta konsekvenserna av i form av ett nytt sätt att beskriva vad jag anser mig veta."⁵

Som jag ser det, är det på stadium tre som Davidson bemöter skeptikern, då Davidson hävdar att de skeptiska tvivlen aldrig kommer att uppstå, om vi (tvärtemot mot vad som traditionellt har antagits) inser att alla de tre kunskapslagen måste ses som grundläggande vid en adekvat redogörelse för hur kunskapen blir till. Enligt Davidson vilar skeptikerns, i och för sig korrekta, resonemang på det felaktiga antagandet att kunskap är något i grunden subjektivt.

5. AVSLUTNING

Då jag ovan skisserade på en möjlig underbyggnad till A5 (att interaktion endast är möjlig om yttervärlden och andra medvetanden existerar), hävdade jag att en sådan skulle kräva, att man kunde peka på naturen eller karaktären hos sin upplevelse, och hävda att den inte kunde vara vad den är, om den inte vore en produkt av åtminstone *någon* faktor utanför en själv. Och som jag ser det, är det på ett sådant sätt som Davidson argumenterar för sin anti-skeptiska tes om kunskapslagens beroendeförhållande. Han hävdar att kunskapen om det egna medvetandet inte skulle vara möjlig utan språket, som utgör formen för vårt tänkande – och att språket måste ha sitt ursprung i en gemenskap av medvetanden i en objektiv värld.

Även om jag inte bedömer att Davidson lyckas med sin argumentation, menar jag således att

⁴ Exempelen på verbala uttryck för de olika stadierna är mina egna.

⁵Perry s. 9 f.

han är på rätt väg, då han försöker visa att *utan* den kunskap som skeptikern *ifrågasätter* (den om yttvärlden respektive andras medvetanden) är det inte heller möjligt att ha den kunskap som han *inte* ifrågasätter (den om det egna medvetandet). Kanske är det just detta man måste kunna argumentera för, om man inte är beredd att flytta upp till reflektionsstadium fyra där skeptikern, åtminstone delvis, får rätt i sina slutsatser.

LITTERATUR

- Arrington, Robert L. (ed.). 1999. *A Companion to the Philosophers*. Blackwell Publishing.
- Danzy, Jonathan and Sosa, Ernest (ed.). 1992. *A Companion to Epistemology*. Blackwell Publishing.
- Davidson, Donald. 2001. *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford University Press.
- Davidson, Donald. 2000. "Tre slags kunskap", i *Filosofin genom tiderna – efter 1950*. Thales.
- Dewitt, Michael. 1991. *Realism and Truth*. Blackwell Publishing.
- Klein, Peter D. 1986. "Radical Interpretation and Global Skepticism", i LePore, Ernest, *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Basil Blackwell.
- Lübcke, Poul (red.). 1988. *Filosoflexikonet*. Forum.
- McGinn, Colin. 1986. "Radical Interpretation and Epistemology", i LePore, Ernest, *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Basil Blackwell.
- Perry, Thomas D. 1986. *Professional Philosophy*. D. Reidel Publishing Company.
- Rorty, Richard. 1986. "Pragmatism, Davidson and Truth", i LePore, Ernest. *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Basil Blackwell.
- Wittgenstein, Ludvig. 1996. *Filosofiska undersökningar*. Thales.